

Reactie Breed Mensenrechten Overleg - beleidsnota BHOS 'Doen waar Nederland goed in is'

September 2022

Inleiding

Op 24 juni 2022 publiceerde minister Schreinemacher de Beleidsnotitie Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking 'Doen waar Nederland goed in is'. De leden van het Breed Mensenrechten Overleg (BMO) geven hieronder een korte gezamenlijke reactie.

Het BMO is een samenwerkingsverband van 18 mensenrechten- en ontwikkelingsorganisaties,ⁱ met als hoofdthema het voorkomen en tegengaan van de afnemende ruimte voor maatschappelijke organisaties en mensenrechtenverdedigers.ⁱⁱ Wij beperken ons daarom tot dit onderwerp. Voor uitgebreidere analyses verwijzen wij naar de individuele reacties van de BMO-leden en van andere platforms, zoals Partos, de brancheorganisatie voor ontwikkelingssamenwerking.

Onvoldoende investeringen in het Maatschappelijk middenveld

Het is positief dat de minister in haar nota wijst op de essentiële rol die het maatschappelijk middenveld speelt in het in effectief verdedigen van de rechten en belangen van burgers. Tegelijkertijd ontbreekt in de nota een grondige analyse van de context wereldwijd: mensenrechten, democratie, de rechtsstaat, en daarmee ook het maatschappelijk middenveld,ⁱⁱⁱ staan onder enorme druk.^{iv} Terwijl dit juist essentiële randvoorwaarden zijn voor een effectieve uitvoering en goede resultaten van het nieuwe beleid. Het is een gemiste kans dat er in de nota geen grotere nadruk wordt gelegd op deze randvoorwaarden, en dat er - zoals het ernaar uitziet - financieel niet extra wordt geïnvesteerd in de waarborging hiervan. Ter versterking van het maatschappelijk middenveld pleiten wij dan ook voor een **structurele** ophoging van het Civic Space Flex Fonds. Verder is het van belang dat maatschappelijke organisaties in het Globale Zuiden voldoende worden geïnformeerd over het bestaan van het fonds, de voorwaarden en het proces om middelen uit het fonds te verkrijgen, daar dit nu nog onvoldoende het geval is.

Graag zien we ook meer flexibiliteit waar het gaat om de landenfocus. Uit onderzoek blijkt dat veranderingsprocessen die breed gedragen worden door de bevolking en op politieke steun kunnen rekenen, het meest effectief zijn. Maak keuzes op grond van een grondige analyse van ontwikkelingen in een land, en sluit de hulp daarop aan. Dit leidt tot effectiever BHOS-beleid. De Nederlandse ontwikkelingsorganisaties hebben de ervaring en kennis om hierover mee te denken.

Onvoldoende beleidscoherentie: negatieve effecten van handelsbeleid

Uit de nota blijkt dat het kabinet meer focus aan zal brengen in het handelsbeleid door 25 landen aan te merken als 'prioritaire markten'. Onder de prioritaire landen vallen onder meer Saoedi-Arabië, de Verenigde Arabische Emiraten en China. Dit zijn landen waar de ruimte voor het maatschappelijk middenveld zeer beperkt is en mensenrechten op grote schaal worden geschonden. De minister geeft niet aan welke gevolgen de geïntensiveerde handel met deze landen zal hebben voor andere kabinetsprioriteiten, zoals de bevordering van mensenrechten in het buitenlandbeleid. Wel blijkt uit antwoorden op Kamervragen dat de mensenrechtensituatie niet als wegingscriterium is meegenomen in de selectie van prioritaire markten.^v Wij verwelkomen het feit dat bedrijven moeten voldoen aan IMVO-voorwaarden om in aanmerking te komen voor deelname aan handelsmissies,^{vi} maar vinden het opmerkelijk dat er tegelijkertijd geen toets bestaat waarmee de brede mensenrechtenimpact van inzet van het Nederlandse handelsinstrumentarium vooraf wordt gewogen. De inval van Rusland in Oekraïne laat zien dat het hebben van een handelsrelatie alléén niet voldoende is om oorlog te voorkomen. Dit is een belangrijke les, en we zien nadere reflecties hierover graag terug in de uitvoering van het nieuwe beleid.

Recent constateerde de Directie Internationaal Onderzoek en Beleidsevaluatie (IOB) nog een gebrek aan beleidscoherentie vanwege onder meer het ontbreken van een actueel kader om (economische) handelskwesties af te wegen tegen (andere) niet-handelsgerelateerde prioriteiten en om de samenhang (coherentie) tussen het Nederlandse handels- en investeringsbeleid, ontwikkelingsbeleid en buitenlandbeleid te bevorderen.^{vii} Negatieve gevolgen van het handelsbeleid op onder meer maatschappelijke ruimte, democratie en mensenrechten, inclusief water- en landrechten, het recht op voedsel en vrouwenrechten, moeten worden voorkomen. Een volledig en actueel afwegingskader kan hieraan bijdragen.

Daarnaast is het van belang dat meer zichtbaarheid voor het Nederlandse bedrijfsleven ook gepaard gaat met meer zichtbaarheid voor lokale mensenrechtenverdedigers. Mensenrechten zou een standaard onderdeel moeten worden van handelsmissies, inclusief het verlenen van publieke steun aan het maatschappelijk middenveld en consultaties met vertegenwoordigers van het maatschappelijk middenveld voorafgaand aan de missie.

Internationaal Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen (IMVO)

Wat betreft IMVO benadrukt de minister dat het Europese wetsvoorstel voor IMVO dient als basis voor het nationale wetsvoorstel. Het huidige EU-voorstel voldoet niet aan IMVO-standaarden voor bedrijven op mensenrechten en milieu van de OESO en de VN. Hiermee dreigt Nederland boterzachte wetgeving in te voeren die geen oplossing biedt voor het tegengaan van mensenrechtenschendingen en schade aan het milieu door bedrijven. Het is dan ook van groot belang dat de Kamer dit bevestigt d.m.v. het aannemen van deze aangehouden motie.^{viii} Daarnaast is het van belang dat het BNC-fiche^{ix} van de minister, de bouwstenenbrief^x van de vorige regering en de door de Tweede Kamer aangenomen motie^{xi} over een algemene zorgplicht voor bedrijven meegenomen worden in besluitvorming over IMVO-wetgeving in Nederland.

Conclusie

Ontwikkeling, democratie en rechtsstaat, en respect voor mensenrechten, inclusief gendergelijkheid, zijn communicerende vaten. Zonder de naleving van mensenrechten kan de ontwikkelingsagenda niet worden uitgevoerd. Maar ook voor een aantrekkelijk investeringsklimaat zijn mensenrechten, democratie en de strijd tegen corruptie en straffeloosheid essentieel. Een integrale mensenrechtenbenadering in het nieuwe beleid van de Minister voor Ontwikkelingssamenwerking en Buitenlandse Handel is van groot belang, maar ontbreekt in de huidige nota. Hierboven zijn een aantal stappen in de goede richting geschetst die de minister zou kunnen zetten.

Samenvatting aanbevelingen

1. Investeer in *civic space*, onder meer via een structurele ophoging van het Civic Space (Flex) Fonds en door het fonds meer bekendheid te geven onder NGO's in het Globale Zuiden;
2. Garandeer coherentie van kabinetsbeleid, onder meer door middel van het ontwikkelen een effectief en actueel afwegingskader;
3. Voer tijdig IMVO wetgeving in die daadwerkelijk een oplossing biedt voor het tegengaan van mensenrechtenschendingen.

ⁱ De huidige leden zijn: ActionAid, Amnesty International Nederland; COC Nederland; Cordaid; Defence for Children-ECPAT; Free Press Unlimited; Hivos; International Campaign for Tibet; IUCN NL; Justice and Peace; Arisa; Lawyers for Lawyers; Nederlands Helsinki Comité; Netherlands Institute for Multiparty Democracy (NIMD); Nederlands Juristen Comité voor de Mensenrechten; Oxfam Novib; Peace Brigades International; PAX. Zie voor meer informatie: <https://www.bmoweb.nl/>

ⁱⁱ Onder het begrip 'mensenrechtenverdedigers' vallen onder meer activisten, journalisten, advocaten, natuurbeschermers, vakbondsleiders, vrouwelijke, minderjarige en jonge mensenrechtenverdedigers

ⁱⁱⁱ Vrouwelijke, minderjarige en jonge mensenrechtenverdedigers, klimaatactivisten en de LHBTI-gemeenschap worden vaak extra hard geraakt en hebben onder meer te maken met stigmatisering, uitsluiting, bedreiging en (seksueel) geweld.

^{iv} Zie 'Civics state of civil society report 2022', <https://www.civics.org/index.php/media-resources/news/5874-civil-society-holding-the-line-in-contested-times-2022-civics-state-of-civil-society-report>.

^v Lijst van vragen en antwoorden - Beleidsnota 'Doen waar Nederland goed in is', antwoord op vraag 25, <https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/detail?id=2022Z13168&did=2022D30947>.

^{vi} Lijst van vragen en antwoorden - Beleidsnota 'Doen waar Nederland goed in is', antwoord op vraag 1, <https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/detail?id=2022Z13168&did=2022D30947>.

^{vii} Zie: IOB, Trading interests and values - Evaluation of the international trade and investment policy of the Netherlands, <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2021/09/01/bijlage-1-iob-evaluation-trading-interests-and-values-evaluation-of-the-international-trade-and-investment-policy-of-the-netherlands>, p. 160 - 163.

Zie ook: IOB, 'Samenvatting Handel belangen en waarden - Evaluatie Nederlands handels-en investeringsbeleid'.

^{viii} Motie van het lid Van der Graaf c.s. over het Nederlandse IMVO-wetsvoorstel volledig in lijn brengen met de OESO-richtlijnen, <https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/moties/detail?id=2022Z11015&did=2022D22607>

^{ix} Fiche: Richtlijn gepaste zorgvuldigheidsverplichting voor ondernemingen, https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/brieven_regering/detail?id=2022Z06841&did=2022D13855.

^x Kamerbrief over bouwstenen IMVO-wetgeving, <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2021/11/05/kamerbrief-inzake-bouwstenen-imvo-wetgeving>.

^{xi} Motie van het lid Voordewind over een algemene zorgplicht voor bedrijven overeenkomstig de OESO-richtlijnen, <https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/detail?id=2020Z24303&did=2020D51010>.